

TÂNĂR DE 100 DE ANI - RADU THEODORU LA SIBIU

Anca SÎRGHIE

Știam că traiectul existențial al scriitorului Radu Theodoru are ceva special, din moment ce prin familia moșilor și strămoșilor lui a trecut toată istoria românească de la Războiul de Independență din 1877 la Primul Război Mondial, din palmaresul bărbaților militari nelipsind nici anul 1941. Așa cum chiar el o mărturisește, nu fără o nedisimulată mândrie, prin familia Theodoru au trecut „toate

Ș războaiele care au făcut și păstrat România”. Așa se explică de ce Radu are istoria în sânge, povestită de părinți și de bunici, apoi trăită de el însuși. Amintiri de familie sunt ocupația sovietică în Bucovina, Herța, Basarabia, cedarea Ardealului de Nord Vest, cum le înregistrase liceanul de 17 ani, elev la Liceul “Constantin Diaconovici Loga” din Timișoara. Alegerea viitoarei profesii a țintit sus, așa cum visase Radu de copil, privind cerul patriei.

Formarea sa profesională s-a produs în ani de război, care l-au așezat pe o placă turnantă a istorie contemporane, iar repercusiunile au fost dramatice. A absolvit cursurile Școlii Superioare de Aviație Militară București-Secția Naviganți de la Cotroceni în 1943-1945 și pe aceea a Școlii Superioare de Aviație în anul 1945-1946. Imediat ce la 23 august 1944 s-au întors armele, el a participat, ca infanterist, la operațiunile de curățare a teritoriului nostru de trupele inamice. Dureros a fost pentru tânărul de 20 de ani, să asiste la drama ofițerilor care s-au acoperit de glorie pe Frontul de Răsărit, mulți dintre ei primind pentru meritele lor decorația „Mihai Viteazul”. După ocuparea țării, sovieticii s-au răzbunat tocmai pe ei, pe eroii neamului său. „România a suferit o represiune neîntâlnită în istoria armatelor, -avea să comenteze generalul nonagenar- cea a învingătorilor. Ocupația sovietică a desființat Armata a 3-a, care s-a acoperit de glorie în Răsărit, iar pe ofițeri i-a încarcerat în închisorile conduse de Ana Pauker, Alexandru Nicolschi și alții de aceeași speță”.

Curajul și îndrăzneala au fost calitățile lui pivotante. Pilot de vânătoare pe „celebrul în epocă” Me 109 G6, activ în Flotila I Vânătoare, București în anii 1946-1949, la Târgșor a fost comandant de escadrilă de vânătoare și instructor de zbor la Regimentul 3 Vânătoare în 1949-1950. Dar-iată că în viață apare câte un „dar”- ca fost ofițer al Aviației Regale, care își manifesta atitudinea antisovietică dintr-un patriotism nedisimulat, va fi oprit să mai zboare. Durere mai mare nu putea să-l lovească pe tânărul Theodoru.

Soluția a fost Sibiul, unde ajunge printr-o „aterizare forțată” și devine ofițer instructor, comandant de companie al elevilor, cărora le transmitea istoricul și tactica aviației, ca șef de catedră la Școala de Ofițeri Tehnici de Aviație. Astfel Sibiul devine „nodul existențial sumă”. Aflat pe o rotativă a destinului în anul 1951, cu kominternismul său, Radu Theodoru mărturisea: *„Sunt trecut în rezervă, lipindu-mi-se pe frunte etichetele care te trimiteau direct în temniță: reacționar, anti nu știu ce, anti nu știu cum. Aviația de vânătoare este eminentamente ofensivă. Regulamentul ei definea comandantul de escadrilă ca pe primul luptător al escadrilei sale. Îmi însușeam definiția sub jurământ... De aici, în următoarele decenii n-am făcut decât să-mi optimizez și să-mi actualizez armamentul de bord, tacticile, replicile de apărare a ceea ce jurasem să apăr cu mâna pe drapel în plină urgie mondială-Cerul Patriei.”* La Sibiu și-a încheiat cariera militară în 1952. Era trecut în rezervă cu grad de maior, când avea 28 de ani. Ulterior va fi înaintat în grad până la gradul de general maior.

Timpurile îi erau potrivnice. Sibiul acelor ani, când se judecau în urbe „luptătorii antikominterniști din Muntele Mare, conduși de maiorul Dabija, unul dintre eroii campaniei din Răsărit”, îl întâmpinase cu o atmosferă tensionată. El sosise la Sibiu ca un paria, iar aici s-a născut a doua oară ca profesie. *„Sibienii m-au făcut ceea ce sunt!”*, mărturisește cu mândrie și recunoștință generalul-scriitor.

Mobilitatea de a-și reazeza viața în noi tipare îl ajută să depășească impasul. Sibiul l-a cucerit cu Biblioteca „Astra”, cu anticariatele în care descoperea „cărți esențiale”, cu Muzeul „Brukenthal”, care este „chintesența unor veacuri de istorie și cultură”. Sibiul mai însemna Arhivele Statului „cu documente prețioase de epocă”. După cum va mărturisi mai apoi, el speră ca orașul de pe malurile Cibinului „să mai păstreze documentul cu semnătura lui Mihai Viteazul, ca o tăietură de sabie”. Și desigur, Sibiul cu cenaclul literar „Orizonturi Noi”. Se știe că au fost câteva momente când Radu Stanca citea din creațiile sale și în acest nou cenaclu socialist. N-ar fi imposibil ca el să fi devenit un model de seriozitate artistică pentru mai tinerii pe care îi întâlnea acolo.

Important este că ceea ce dorește scriitorul să actualizeze în cartea sa de memorii „O viață fără fard” vizează și orașul nostru: *„Sibiul și oamenii lui se vor regăsi aici în dinamica făuririi...”*. Așadar, Sibiul constituie pentru Radu Theodoru o realitate perenă, ceea ce a făcut ca aici să se fi declanșat în el niște energii creatoare nebănuite. Fenomenul era același ca în cazul lui Radu Stanca, studentul sosit de la Cluj și care s-a lăsat inspirat de atmosfera romantică a zidurilor cetății medievale de pe Cibin, poetul având să scrie balade de o inegalabilă valoare. Desigur că altul era orizontul de cunoaștere al lui Radu Theodoru și cu totul diferite erau reperele scrisului. „M-am cocoșat pe documente” își va aminti tânărul Theodoru de felul cum își culegea informațiile utile pentru romanele sale istorice, cu care a debutat în perioada sibiană.

Esențialmente, în viața scriitorului Radu Theodoru au figurat la modul spectaculos *„Cele două aventuri existențiale de mare frumusețe epică și spirituală: zborul și navigația marină pe mici bărci cu pânze unde - după cum va mărturisi el - dețin câteva priorități absolute.”* Aviatorul îndrăgostit de slăvile cerului nu accepta să-și ascundă punctul de vedere cu privire la ocupația sovietică și la procesul de rusificare a Armatei. S-a găsit și cine să-l divulge, astfel că în 1952, pe când era comandant de escadrilă și instructor de luptă la Regimentul 1 Vânătoare, Radu Theodoru a fost concediat, interzicându-i-se să mai zboare. Verdictul acesta îl descumpănește. Într-un raport adresat ministrului Forțelor Armatei, el va riposta cu demnitate și va solicita revenirea la marea sa dragoste: *„Nu cer favoruri, ci vin deschis și rog comandanții mei să-mi dea voie a-mi exercita meseria pe care o iubesc. În condiții vitrege, cu soldă de mizerie, mi-am făcut datoria și numai datoria, obținând diploma de cel mai bun comandant de pluton și trecând cu șase luni înaintea întregii promoții de vânători pe avionul Messerschmitt 109 G6. Am participat (singurul pilot tânăr) la ambele aplicații pe armată, mi s-a acordat încrederea de a fi în unitatea de alarmă a Regimentului, zburând în nenumărate rânduri cu plinul de benzină, fiind trimis să interceptez în zona Dunării un avion ce evazionase. Nu mă rupeți de viață, nu mă treceți la administrație. Vreau să zbor, să aud*

motorul mergând rotund, să văd patrule de vânători în stânga și în dreapta, să văd întinsa și rodnică câmpie a patriei sub aripile de oțel". Câtă sensibilitate și simțire patriotică se degajă fie și numai dintr-o asemenea mărturie desprinsă dintr-un raport militar! Una scrisă cu har. Așadar, talent de mânuitor al condeiului exista.

Din 1952, Radu Theodoru începe un alt zbor, cel sub cerurile literaturii. Debutase în Sibiu, la Cenaclul „Orizonturi noi” pe când scria romanul „Brazdă și paloș” (vol. I-1954 și vol. II- 1956). A condus Cenaclul „Orizonturi noi”, care în 1960 avea să se unifice cu Cenaclul german „Josef Marlin”, dar la acea dată scriitorul nu mai era în urbe. Este la fel de adevărat că el se întorcea adesea la Sibiu. Legea vieții lui era mișcarea, iar visul său a rămas zborul: „Pentru mine zborul nu a fost o meserie, ci pasiunea mea existențială.” Viața lui Radu Theodoru este ca o mare în mișcare neconținută, ca o mare ce-l izbea adesea cu forță, chiar cu ură de valuri uriașe, dar destinul a voit ca el să reziste loviturilor. Ce-i drept, lovitura scoaterii în rezervă a fost cea mai dureroasă și tocmai de aceea tânărul aviator a căutat vinovatul: „Am avut umorul negru să-mi consult dosarul de la Securitate, unde am găsit mai multe note informative, iar una din ele, care mi-a agravat situația și a stat la baza propunerii de trecere în rezervă, spunea cam așa: «La o pregătire cu elevii ofițeri, a spus că, dacă nu învață matematică, americanii or să vină și or să facă praf Sibiul pentru că nu se pricepe la nimic și pe voi, pe membrii de partid, o să vă împuște». Eram pe atunci comandant de companie. Cel care a făcut nota informativă era ofițerul de contrainformații, un analfabet!”

Radu Theodoru a fost nevoit să plece din Sibiu, dar nu și din literatură. Ca un Icar neînvinș, el reia ofensiva. Urmează Facultatea de Istorie și Filozofie la București. Este redactor la revista „Scrisul bănățean” din Timișoara, secretar al Uniunii Scriitorilor-filiala Timișoara (1956-1965). Câștigă premiul la Concursul „Tânărul scriitor” cu romanul „Brazdă și paloș”. Trecuse printr-o redacție de ziar și la Reșița. A fost numit președintele Uniunii Scriitorilor din Timișoara.

În 1964, Silviu Guga era student și își amintește acum cu bucurie că participase la lansarea romanului „Vulturul” de Radu Theodoru la Librăria „Mihai Eminescu” din orașul de pe Bega. La acel eveniment era prezent și tatăl autorului, care a auzit pe câțiva studenți spunând că nu au bani să-și poată procura cartea. Domnul inginer Constantin Theodoru le-a oferit studenților câte un exemplar, cumpărat anume pentru ei, punându-și și el semnătura alături de cea a fiului. Aveau să treacă 50 de ani, când profesorul Silviu Guga devenise și el scriitor. Reîntâlnindu-l pe Radu Theodoru la Sibiu, acesta și-a reamintit cu emoție momentul petrecut cu o jumătate de secol înainte și a mai semnat încă o dată pe acea carte, păstrată acum cu mai multă sfințenie. Om de inițiativă, Radu Theodoru a înființat în acei ani îndepărtați de pe la mijlocul secolului al XX-lea prima asociație a scriitorilor români din sudul Transilvaniei.

Invitat la Brașov, este redactor al revistei „Astra”, vicepreședinte al Comitetului Județean de Cultură și Artă din Brașov (1965-1970). În 1970 se stabilește la București, făcându-și o gospodărie la Grădiștea, unde scrie cu spor neînchipuit de multe cărți. Azimutul scrierilor sale îl constituie extraordinarul universului în care el a trăit, atras de depărtări ale timpului și ale spațiului, fie el acvatic, terestru sau celest. Acum i se redau gradele militare și este angajat să conducă Cenaclul literar al revistei „Viața militară”. El a fost desemnat cronicar la primul marș transatlantic al navei-școală „Mircea” în 1976. Bricul „Mircea” a participat, alături de veliere din întreaga lume, la comemorarea a 200 de ani de la declararea independenței Statelor Unite ale Americii. O asemenea experiență fascinantă avea să-l inspire pentru cartea Noi, Mircea și Atlanticul. Era „o aventură ce ține de fantastic”, mai degrabă o ancorare „în epoca romantică a navigației cu vele, decât de perioada contemporană. Cu barca numită „Haihui” a navigat pe Dunăre, în Deltă și replica literară nu a întârziat, el scriind Cu „HAI-HUI 2” spre Sud, tipărită în 1980.

Un vis îndrăzneț era să facă înconjurul pământului pe apă. Nu cunosc niciun alt scriitor român, care să fi avut un asemenea proiect existențial. Primul pas spre împlinire era obținerea brevetului internațional de comandant de iaht cu vele. L-a dobândit! Lui Radu Theodoru i se datorează introducerea în limbajul curent al navigatorilor a termenului „circumterra”. A început să-și pună planul în aplicare, experiență povestită în celelalte cărți ale mării: „Din nou spre Sud” (1982), „Croaziera cu vele” și „Croazieră contra cronometru” din 1985, „În lupta cu valurile” (1991), „Decebal-Circumterra, o tentativă refuzată” (2002). De ce refuzată? În anul 1987 plecase în aventură cu iahtul «Decebal 1», construit de un inginer navalist, dar pentru că ambarcațiunea aceea era mai mult o epavă, s-a întors de

pe Marea Egee. Neînduplecat în planul său, omul cu sufletul-flacăra urcă pe un alt iaht, „Decebal 2”, cu care el spera că va putea să facă înconjurul pământului. Dar, pentru că - va mărturisi el mai târziu - „Nicu Ceaușescu mi-a pus bețe în roate”, visul s-a năruit din nou. De ce? „La Iași, era un protejat, un UTC-ist de-al lui, care voia să facă același lucru ca și mine, înconjurul pământului cu o navă cu vele. Lui, Ceaușescu i-a comandat un trimaran, care se numea «Dacia», pe care l-a echipat ultramodern. Eu nu aveam nici măcar busolă, ci navigam după stele, precum Columb. Mai mult decât atât, / celuiilalt/ i-a pus la dispoziție și echipaj din Marina Comercială”, își amintește Radu Theodoru. Din cauza finanțării refuzate, „din Insulele Canare ne-am întors în țară la bordul navei «Războieni», care venea din Cuba. Am urcat și iahtul, și echipajul, și așa s-a încheiat aventura noastră”. Așadar, un vis prea îndrăzneț pentru o țară socialistă ca România. Pretutindeni așternerea impresiilor pe hârtie era o ocupație neobosită, această viață de aventurier fiind principala sursă a inspirației sale. Radu Theodoru nu scria imaginându-și o realitate, cum făcea Mihail Sadoveanu, spre exemplu, ci o experimenta direct. Mariana Iancu a consemnat multe dintre aceste momente ale vieții de aventurier a scriitorului și comentariile publicate de ea mi-au fost de mare ajutor.

Atras de teatru, autorul nostru scrie piesa „Cazul studentului Lotreanu”, apoi „Nedeia inimilor”, „Dincolo de linii”, „Soimii Moldovei”, „Albatros”, „Posada”, „Ion Voda Cumplitul sau marele vis”, piese jucate la Brașov, Timișoara sau Oradea și chiar la Televiziunea Română. Creator talentat al romanului istoric adaptat la trecutul românesc, scriitorul dorește să ilustreze eroismul și capacitatea de sacrificiu a românilor. Astfel, publică „Strămoșii”, vol. I-II, culminând cu „Vulturul”, roman în 4 volume, pentru care a fost premiat de Academia Română în 1974. Scriitorul trasează o largă acoladă temporală de la Burebista la Mihai Viteazul, țintind perioada modernă și contemporană în lucrări ca „Biografie de război”, „România ca o pradă”, „A fost sau nu holocaust”, „Francmasoneria pro și contra”.

În „România ca o pradă”, apărută în anul 2000, din cauza gravității problemei iudaismului contemporan, un pericol pentru țara sa, autorul preferă unei cărți polemice „argumentul istoric bazat pe documente”, unul care taie respirația cititorului, îndemnat să mediteze asupra sionismului ca „pericol mortal pentru România”. Ideea continuă și în „Învierea lui Iuda” din 2005, carte concepută a fi „o armă necesară în lupta de supraviețuire a națiunii”. Ne aflăm în plină aventură a mânuirii condeiului. Cu Ardealul. Pe toți ne cheamă „Ursu” scriitorul transportă cititorii în însângerata toamnă a anului 1784 din Transilvania Imperiului Habsburgic, trasând o acoladă până la Revoluția de la 1848. Specifică stilului său este narațiunea documentară, cu întâmplări ce aveau și un miez moralizator. Chiar și atunci când în proza din „Vâltoarea” (1987) invenția epică este mai abundentă, anumite datări înserate în text dau impresia autenticității documentare. El nu scria ca să-și poarte cititorii pe aripile fanteziei, îmbătându-le sufletele cu frumusețea unor descrieri de natură, așa ca în proza lui Calistrat Hogaș, spre exemplu, ci are drept target edificarea lectorilor asupra adevărului, mesajul paginilor sale fiind totdeauna clar formulat.

Se știe că Radu Theodoru a scris și romane științifico-fantastice, precum „Taina recifului”, „Regina de abanos”, „Țara făgăduinței” sau „Călătorie neobișnuită”. A atacat genuri variate, de la roman istoric, gen în care realizează „o sinteză a veacurilor”, la nuvelă, precum „Interceptarea” sau „Escadrila a patra”, cărțile mării, învecinate cu reportajul în care apare cel mai viguros filon autobiografic, acestora adăugându-li-se și teatru.

Expansiv și neliniștit, Radu Theodoru nu-și refuză nicio experiență exploratorie pe apă sau în zboruri aviatice, viața lui stând în permanență sub semnul fascinației de a cuprinde înaltul, depărtarea sau adâncul. Nu cunosc vreun alt scriitor român care să-l egaleze ca raport între experiența existențială intens trăită și literatura creată. Se poate vorbi de „fenomenul Radu Theodoru”, iar documentarea pe care o cuprinde proza sa cu repere autobiografice ar putea fi baza unui viitor roman care să-l aibă personaj, unul cu totul fascinant, desigur.

De ce poate fi Radu Theodoru un scriitor al Sibiului? Pentru că niciodată nu a refuzat să revină în orașul acesta, care i-a găzduit intrarea în literatură printr-un *primus movens inspirator*. Radu Theodoru a onorat cu prezența sa reuniunea din 31 ianuarie 2020 tocmai când împlinise 96 de ani. Așa cum reiese din cele două volume ale cărții autobiografice a Domniei Sale: „O viață fără fard”, „Radu Theodoru este un aviator cu destin eroic”, un militar salvat de scriitorul, și el spectaculos, de o spectrală cuprindere prin imaginarul său. Parcă spre a da o mai adâncă semnificație apariției sale în fața unei săli pline de iubitori ai literei scrise cu har, la Sibiu, generalul maior (rtr) a sosit flancat de comandorii în rezervă Alexe

Diaconu și Ion Breazu, iar o tânără echipă de cineaști bucureșteni a asigurat înregistrarea manifestării, ce în felul acesta avea să fie cunoscută mult dincolo de hotarele orașului. Care este cartea de vizită a acestui erou național? Este întrebarea la care și eu am încercat să răspund atunci în fața unei săli de sibieni evident emoționați. Astfel i-am mărturisit că îi urăm „să prindă suta”, să o și depășească! Iată că urarea mea s-a adevărit. Memoria uimitoare și vederea intactă, chiar dacă auzul îi face unele probleme, discernământul mental perfect, discursul clar sunt calități ce justifică încrederea că scriitorul de la Grădiștea Giurgiului nu va lăsa condeiul din mână prea curând.

Ca un element de continuitate, în “Rezervistul sibian” apare semnătura sa constant, în fiecare număr. Așadar, el se simte fiu al Sibiului, recunoscut ca atare acum prin intitularea cu numele său a Cenaclului literar, găzduit într-o sală spațioasă la Cercul Militar din urbe. Este și aceasta o inițiativă menită să-l consacre ca model și ca mentor. Un gest binevenit și o deschidere nouă pentru revista „Rapsodia”, care va publica exegeze ce vor fi destinate atât Domniei Sale, ca personalitate, cât și operei, ce așteaptă noi interpretări și evaluări.

Personal, pe scriitorul Radu Theodoru l-am întâlnit de multe ori la Sibiu în ultimele două decenii și de fiecare dată nu ezita să-mi amintească faptul că în tinerețe el activase aici ca aviator și totodată își începuse travaliul său ca scriitor. De aceea, îl percepem ca făcând parte din familia sibiană. Și Domnia Sa ne-a primit, ca echipă de scriitori din cenaclul sibian, la Grădiștea, unde își are cuibul de creație.

În 17 ianuarie 2024 la Cercul Militar Central din București, cei 130 de invitați ai generalului-scriitor au asistat la o evoluție miraculoasă, cea a sărbătoritului centenar care a dat nota de voieșie generală a petrecerii. Asistasem la primăria Sibiu prin 2007, când eram consilier municipal, la inițiativa sărbătoririi persoanelor care au împlinit 100 de ani sau chiar mai mult. S-a prezentat un domn de 103 ani înalt, suplu și cu spatele drept ca o scândură. Despre el o nepoată, care îl însoțea, ne-a explicat că este complet surd, astfel că numai de la ea am putut afla cum i-a fost viața, căci el a rămas în tot timpul evenimentului statuar și imperturbabil. Cu totul alta era prezența sărbătoritului nostru, care și-a asumat la petrecerea centenară toate atributele unui amfitrion. Volubil, dirijând cu autoritate fiecare moment al evenimentului, gata să treacă de la o masă la alta și erau vreo 12 la număr -, ca să converseze cu toată lumea. În eleganta sală cu 3 balcoane și candelabre de cristal, erau și mulți tineri. Neașteptat de mulți, inclusiv reprezentanții unui Club al motocicliștilor, prieteni cu sărbătoritul. Sincer vorbind, nu m-aș fi așteptat. Nu puteau lipsi militarii care îi sunt prieteni sau personalități ca Ion Coja și Dan Puric, care au stat la masa nr. 4 în preajma sa. S-au perindat orchestre, un recital de violoncel, interpreți vocali. După 6 ceasuri de distracție frumoasă, la care sărbătoritul și fiica sa, Voica, au deschis dansul, s-au dat interviuri și s-au făcut foarte multe poze, Radu Theodoru a plecat la Clubul motocicliștilor. La 100 de ani, Radu Theodoru este încă tânăr ca suflet și spirit, cu o minte clară, vorbind legat, fără vreo ezitare. Centenarul nostru are o memorie intactă.

Astfel, suntem convinși că va veni la Sibiu, în 23 februarie 2024, la Cenaclul ce-i poartă numele, ca oaspete de onoare la aniversarea unui octogenar, nu altul decât subsemnata.

Anca SÎRGHIE

Sibiu, februarie 2024